

Тематски зборник научних радова од међународног значаја

ЛИЧНОСТ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ
– ИДЕНТИТЕТ, ХЕТЕРОНОМИЈА И НАСИЉЕ
– СЛУЧАЈ КОСОВО И МЕТОХИЈА

ЛИЧНОСТ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ – ИДЕНТИТЕТ, ХЕТЕРОНОМИЈА И НАСИЉЕ
– СЛУЧАЈ КОСОВО И МЕТОХИЈА

(Тематски зборник научних радова од међународног значаја)

Издавач

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић
Академија за националну безбедност, Београд
КФУ В. И. Вернадски, Симферопол, Руска Федерација

За издавача

Др Марија Јефтимјевић Михајловић

Главни и одговорни уредник издавачке делатности

Др Марија Јефтимјевић Михајловић

Заменик главни и одговорни уредника издавачке делатности

Проф. др Драган Симеуновић, академик

Уредили и приредили

Др Ивана Раловић, научни сарадник
Др Соња Шљивић, научни сарадник

Научни савети публикације

Др Марија Јефтимјевић Михајловић, виши научни сарадник,
Институт за српску културу Приштина – Лепосавић
Проф. др Драган Симеуновић, редовни професор,
Академија за националну безбедност, Београд
Др Јасмина Ахметагић, научни саветник,
Институт за српску културу Приштина – Лепосавић
Др Весна Зарковић, научни саветник,
Институт за српску културу Приштина – Лепосавић
Др Предраг Терзић, виши научни сарадник,
Институт за политичке студије, Београд
Проф. др Јурченко Сергеј Васиљевич, КФУ В. И. Вернадски,
Симферопол, Руска Федерација
Проф. др Татјана Александровна Сењушкина, КФУ В. И. Вернадски,
Симферопол, Руска Федерација

Лектура и коректура

Муниба Дрековић, др Тамара Љујић, Зорана Тупић,
Урош Ђурковић, Јована Јовановић и Маша Петровић

Превод на енглески језик

Ана Микша

Компјутерска обрада

Миодраг Панић

Дизајн корице

Сенка Влаховић

Штампа

Graficolor DOO, Краљево

Фотографија на корици

Јован Стојан, Црква Светог Илије у Подујеву, Косово и Метохија, Србија

Тираж 150

ISBN 978-86-82736-15-8

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић
Академија за националну безбедност, Београд
КФУ В. И. Вернадски, Симферопол, Руска Федерација

Тематски зборник научних радова
од међународног значаја

**ЛИЧНОСТ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ
– ИДЕНТИТЕТ, ХЕТЕРОНОМИЈА И НАСИЉЕ
– СЛУЧАЈ КОСОВО И МЕТОХИЈА**

Лепосавић, 2025.

Рецензенти

Проф. др Милош Ковачевић, редовни професор, Универзитет у Београду, Филолошки факултет

Проф. др Жолт Лазар, редовни професор, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет

Проф. др Милан Милошевић, редовни професор, Факултет за пословне студије и право, Универзитет „Унион – Никола Тесла“, Београд

Проф. др Александар Иванов, редовни професор, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Факултет за безбедност, Битољ

Проф. др Владимир Вековић, редовни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет

Проф. др Полона Шпрајц, редовни професор, Факултет Организационих наука, Универзитет у Марибору, Крањ

Проф. др Драгана Радовановић, редовни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Филозофски факултет

Prof. dr Višeslav Simić, redovni profesor, Instituto Tecnológico y de Estudios Superiores de Monterrey (ITESM), Mexico

Проф. др Махмут Челик, редовни професор, Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Македонија

Проф. др Милош Шолаја, редовни професор, Универзитет у Бања Луци, Факултет политичких наука, Бања Лука

Проф. др Милијанка Ратковић, редовни професор, Универзитет „Унион – Никола Тесла“, Факултет за спорт, Београд

Проф. др Милојица Шутовић, редовни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Филозофски факултет

Проф. др Бошко Сувајџић, редовни професор, Универзитет у Београду, Филолошки факултет

Проф. др Александра Костић Тмушић, редовни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Филозофски факултет

Др Весна Зарковић, научни саветник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Лепосавић

David Tennant, Ph. D. Associate Professor of Writing and Literature, Community College of Rhode Island

Проф. др Татјана Ђитић, ванредни професор, Факултет друштвених наука, Београд

Проф. др Јелена Лутовац, ванредни професор, Факултет за пословне студије, Универзитет Мегатренд, Београд

Проф. др Зоран Недељковић, ванредни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Филозофски факултет

Проф. др Саша Атанасов, ванредни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет

Проф. др Милош Марсенић, ванредни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Филозофски факултет

Проф. др Јован Шарац, ванредни професор, Факултет за пословне студије и право, Универзитет „Унион – Никола Тесла“, Београд

Проф. др Андрија Блануша, ванредни професор, Факултет друштвених наука, Београд

Проф. др Мирјана Бојанић Ђирковић, ванредни професор, Филозофски факултет у Нишу, Ниш

Др Мирјана Бечејски, виши научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Лепосавић

Др Предраг Терзић, виши научни сарадник, Институт за политичке студије, Београд

Др Далибор Велојић, виши научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Лепосавић

Др Радослав Балтезаревих, виши научни сарадник, Институт за међународну политику и привреду, Београд

Vincenzo Auriemma, Ph. D, postdoctoral researcher, University of Salerno, Italy

Др Бојан Шево, научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Лепосавић

Др Јасмина Кнежевић, научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Лепосавић

Доц. др Маријана Зимоњић, доцент, Факултет за цивилно ваздухопловство, Универзитет Мегатренд, Београд

Др Борис Бурсаћ, научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Лепосавић

Доц. др Марко Томић, доцент, Универзитет Привредна академија Брчко дистрикта, БиХ

Др Јасмина Арсенијевић, научни сарадник, Висока струковна школа за образовање васпитача Кикинда

Доц. др Александар М. Савић, доцент, Универзитет у Београду, Филозофски факултет

Доц. др Драгана Бедов, доцент, Универзитет Едуконс, Учитељски факултет, Сремска Каменица

Dr. Batya Brutin, Head of the Holocaust Department at the Rupin College, Israel

Др Сибин Братина, асистент, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Филозофски факултет

Др Стефан Јеротић, научни сарадник, Клиника за психијатрију, Универзитетски клинички центар Србије

Сав садржај овог зборника је објављен под лиценцом СС-БУ.

Објављивање овог зборника суфинансирало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

САДРЖАЈ

УВОДНА РЕЧ	15–18
------------------	-------

ПЛЕНАРНА ИЗЛАГАЊА

Драган М. Симеуновић, <i>Косовски мит као гео и чувар српској духовној идентитету</i>	21
Гидеон М. Грајф, Никола А. Марковић, <i>Анџе Павелић као архетип иширанина: личности, хетерономија и механизми идеолошкој насиља</i>	35
Алексиос П. Панагопулос, <i>Дефиниција казне у закону и криза јравној идентитету: “Nullum crimen, nulla poena sine lege”</i>	49
Јасмина М. Ахметагић, <i>Појам личности и феномен религиозности на примеру „Оца Сергија“ А. Н. Толстоја</i>	67

ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Наташа М. Сарафова, <i>Ауторов естетски одјек и сенка насиља: лик Оскара Вајлда у одразу јројатонисте романа Слика Доријана Греја</i>	83
Али Калил, <i>Беневоленства снаја: како образовање доприноси националном исцељењу у време кризе</i>	99
Ана М. Мумовић, <i>Православна духовност и/или етика и естетика јријиха о Светојољу (Прилој ишумачењу јоезије и јоејике Александра Десјовића)</i>	113
Ивана М. Раловић, <i>Хандке као оледало историјских (не)јрилика</i>	131
Соња Р. Шљивић, <i>Уста пуна земље: о јраницама сојства и јрујости</i>	149
Тамара М. Љујић, <i>Личности као бојно јоље: инјернализација лојора у драмама Ђорђа Лебовића</i>	171
Зорана З. Ђупић, <i>„Космет – чувари и сејсионисти“ – јранице језичкој и идентитетској јристјуа јрујоме у делу Двадесет српских подела Душана Ковачевића</i>	187

- Урош З. Ђурковић, Промени ти наслов, Аларм и Свакодневно
убијање живота: *ѝрилоѝ проучавању савремене срѝске*
ѝоезије на Косову и Меѝохији 203
- Јована С. Јовановић, Дијалекѝолошка исѝраживања
као оѝледало иденѝиѝеѝа – Синѝаксичка проучавања
доњосиѝничких ѝовора 219
- Маша Љ. Петровић, Насилничке личности као ѝавни јунаци
ѝрозних осѝварења у Антологији српске прозе
Косова и Метохије 1945–2000 239

ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА

- Срђан М. Перишић, Биоѝолиѝичко друшѝво конѝроле
и ѝосѝиндивидуа 257
- Предраг Д. Павлићевић, Геоѝолиѝика и лидерсѝво 273
- Ратомир Д. Антоновић, Светослав П. Мишев,
Лични ауѝориѝеѝ лидера као извор силе у ѝолиѝици
и међународним односима 289
- Божидар Л. Форца, Субјекѝивне слабосѝи лидера као
објекѝиван ѝроблем следбеника и уѝрављања оѝанизацијом 305
- Али Салехи Кахризсанги, Данијел М. Пановић, Личносѝ верскоѝ
и ѝолиѝичкоѝ вође у исламској револуцији 1979. ѝодине 323
- Драгана М. Ђорић, Растислав М. Стојсављевић,
Срѝски иденѝиѝеѝ на Косову и Меѝохији
– између ѝеоѝрафских и ѝравних закониѝосѝи 339
- Марина Д. Мијатовић, Иденѝиѝеѝ и насиље: личности жене
на Косову и Меѝохији у савременом друшѝву 355
- Александра Љ. Митровић, Очување колекѝивноѝ сећања
и однос друшѝва ѝрема башѝини – кулѝура, исѝорија
и иденѝиѝеѝ срѝскоѝ народа на Косову и Меѝохији 373
- Војислав С. Тодоровић, Слободан Љ. Петровић,
Ратко Љ. Љубојевић, Косово и Меѝохија између иденѝиѝеѝа
и ѝеоѝолиѝике: од НАТО аѝресије до савремених медијских
и ѝолиѝичких нараѝива 387
- Кристина Д. Дуканац, Подсѝицање исламисѝичкоѝ
ексѝремизма код ѝојединачноѝ и колекѝивноѝ иденѝиѝеѝа
у Рейублици Србији у 21. веку, ѝосебан осврѝ на ѝросѝор
Косова и Меѝохије 409

Драган В. Живаљевић, Виолета Д. Вукчевић, <i>Очување личној идентитетској у мултикултуралној средини Косова и Метохије</i>	429
Стефан Н. Анђелковић, <i>Национализам као политичка стратегија: формирање идентитетској Срба и Албанаца на Косову и Метохији</i>	447
Мирослава М. Глигорић, <i>Одржање националној идентитетској код српској становништва иселаваној са Косова и Метохије</i>	471
Марко М. Миловић, <i>Експликација кривичној законика на Косову и Метохији – преседање на преторима пројектората</i>	487
Мирослав Д. Стевановић, <i>Континентално радовање у функцији подривања одбрамбеној кавацијетској Србије на Косову и Метохији</i>	503
Слободан Љ. Петровић, Момчило Д. Јокић, <i>Појединац у времену медијске манипулације: политички и правни изазови савременој светској</i>	519
Александра М. Мирковић Јанковић, Петар М. Матић <i>Личност бренда и бренд личности у процесу брендиранија државе и националној идентитетској</i>	535
Јелена В. Радовић Стојановић, Невена Љ. Гаврић, Александра Ј. Шумић, <i>Улога православа у очувању српској националној идентитетској на Косову и Метохији</i>	557
Данијел Батиста, <i>Идентитетској и личности у политичком политичком дискурсу: између алтернативне хејрономије и говора мржње</i>	575

ИСТОРИЈА

Војћех С. Шчепањски, Ђорђе С. Камберелић (1853–1937) <i>– нека размислиња о улози сведочанства појединца о судбини Срба у Старој Србији осамдесетих година XIX века</i> ...	591
Милош Д. Тимотијевић, <i>Извештаји Политике о злочинима над Србима у Косовском вилајету током 1912. године до почетка Првој балканској рата</i>	613
Драгана Ј. Јањић, Горан М. Јанићијевић, <i>Марширолошки епос српској народа на основу примера из XX столећа из визуре ејискоја Атанасија Јевтића</i>	631

- Росица Жечкова Ангелова, *Личности и борба Власаки Манова (1891–?) за национални идентитети* 653
- Драгољуб Г. Мандић, *Интелектуалац у борби за грађанска и национална права. Студија случаја личности академика Димирија Бојдановића* 669
- Слободан Ђ. Продић, Вања С. Продић, *Карактеристике личности диктатора кроз осврт на дело Артура Кронфелда* 691

ФИЛОЗОФИЈА, КУЛТУРА, СОЦИОЛОГИЈА

- Љубиша Р. Митровић, Дуња З. Величковић, *О моћи и немоћи савремене науке у односењу мултикомплексној човековој идентитету* 711
- Марио Н. Калик, *Шелерова концепција личности као критика модерне Западне цивилизације* 731
- Боривоје В. Балтезаровић, *Личности и технологија у контексту трансхуманизма: мултидисциплинарни приступ савременим изазовима и перспективама индивидуалној идентитету* 753
- Соња Т. Кузманчев-Станојевић, *Идентитети у неолибералном контексту: индивидуално такмичење насупрот колективној солидарности* 769
- Оља М. Арсенијевић, Ненад Н. Перић, *Личности вође у српском пословном свету на Косову и Метохији од доба Немањића до савремених ИТ предузетника* 785
- Ана З. Јевтовић, Никола Н. Дојчиновић, *Насиље и политичка моћ у добу синтетичких идентитета – „косовизација“ српске културне баштине* 803

CONTENT

INTRODUCTORY SPEECH	15–18
---------------------------	-------

PLENARY SESSION

Dragan M. Simeunović, <i>The Kosovo Myth as a Part and Guardian of Serbian Spiritual Identity</i>	21
Gideon M. Greif, Nikola A. Marković, <i>Ante Pavelić as a Tyrannical Archetype: Personality, Heteronomy, and the Mechanisms of Ideological Violence</i>	35
Alexios P. Panagopoulos, <i>The Definition of Penalty in Law and the Crisis of Legal Identity: “Nullum Crimen, Nulla Poena Sine lege”</i>	49
Jasmina M. Ahmetagić, <i>The Concept of Personality and the Phenomenon of Religiosity in the Example of “Father Sergius” by L. N. Tolstoy</i>	67

LANGUAGE AND LITERATURE

Natasha M. Sarafova, <i>The Author’s Aesthetic Echo and the Shadow of Violence: Oscar Wilde’s Persona Mirrored in the Protagonist of The Picture of Dorian Gray</i>	83
Ali Khalil, <i>A Benevolent Force: How Education Brings National Healing During Crises</i>	99
Ana M. Mumović, <i>Orthodox Spirituality and/or the Ethics and Aesthetics of the Svetopolje Triptych (A Contribution to the Interpretation of the Poetry and Poetics of Aleksandar Despotović)</i>	113
Ivana M. Ralović, <i>Handke as a Mirror of Historical (Mis)conditions</i>	131
Sonja R. Šljivić, <i>Mouth Full of Earth: On the Limitations of Self and Otherness</i>	149
Tamara M. Ljujić, <i>Personality as a Battlefield: Internalization of the Camp in the Plays of Đorđe Lebović</i>	171

Zorana Z. Ćupić, <i>“Kosmet – Guardians and Secessionists” – The Limits of Linguistic and Identity-Based Approaches to the Other in Dušan Kovačević’s Twenty Serbian Divisions</i>	187
Uroš Z. Đurković, <i>Change the Title, Alarm, The Daily Killing of Life: Contribution to the Study of Contemporary Serbian Poetry in Kosovo and Metohija</i>	203
Jovana S. Jovanović, <i>Dialectological Research as Reflection of Identity – Syntactical Studies of Lower Sitnica Languages</i>	219
Maša Lj. Petrović, <i>Violent Personalities as Central Characters in Prose Works from the Anthology of Serbian Prose of Kosovo and Metohija (1945–2000)</i>	239

LAW AND POLITICAL SCIENCE

Srđan M. Perišić, <i>Biopolitical Society of Control and Postindividual</i>	257
Predrag D. Pavličević, <i>Geopolitic and Leadership</i>	273
Ratomir D. Antonović, Svetoslav P. Mišev, <i>Personal Authority of Leaders as a Source of Power in Politics and International Relations</i>	289
Božidar L. Forca, <i>Subjective Weaknesses of Leaders as an Objective Problem of Followers and Organizational Management</i>	305
Ali Salehi Kahrizsangi, Danijel M. Panović, <i>The Personality of a Religious and Political Leader in the Islamic Revolution of 1979</i>	323
Dragana M. Ćorić, Rastislav M. Stojsavljević, <i>Serbian Identity Between Geographical and Legal Framework</i>	339
Marina D. Mijatović, <i>Identity and Violence: The Personality of Women in Kosovo and Metohija in Contemporary Society</i>	355
Aleksandra Lj. Mitrović, <i>Heritage and Preserving Collective Memory of Kosovo and Metohija</i>	373
Vojislav S. Todorović, Slobodan Lj. Petrović, Ratko Lj. Ljubojević, <i>Kosovo and Metohija Between Identity and Geopolitics: From NATO Aggression to Contemporary Media and Political Narratives</i>	387
Kristina D. Dukanac, <i>Islamist Extremism and Its Influence on Individual and Collective Identity in 21st-Century Serbia: A Case Study of Kosovo and Metohija</i>	409

Dragan V. Živaljević, Violeta D. Vukčević, <i>Preserving Personal Identity in the Multicultural Environment of Kosovo and Metohija</i>	429
Stefan N. Anđelković, <i>Nationalism as a Political Strategy: Forming the Identity of Serbs and Albanians in Kosovo and Metohija</i>	447
Miroslava M. Gligorić, <i>Maintenance of National Identity Among the Serbian Population Displaced from Kosovo and Metohija</i>	471
Marko M. Milović, <i>The Existence of the Criminal Code in Kosovo and Metohija – A Precedent in the Territory of the Protectorate</i>	487
Miroslav D. Stevanović, <i>Cognitive Warfare in Function of Undermining Defence Capacity of Serbia in Kosovo and Metohija</i>	503
Slobodan Lj. Petrović, Momčilo D. Jokić, <i>The Individual in the Time of Media Manipulation: Political and Legal Challenges of the Modern World</i>	519
Aleksandra M. Mirović Janković, Petar M. Matić, <i>Brand Personality and Personality Brand in the Process of State and National Identity Branding</i>	535
Jelena V. Radović Stojanović, Nevena Lj. Gavrić, Aleksandra J. Šumić, <i>The Role of the Census in Preserving Serbian National Identity in Kosovo and Metohija</i>	557
Daniele Battista, <i>Identity and Personality in Digital Political Discourse: Between Algorithmic Heteronomy and Hate Speech</i>	575

HISTORY

Wojciech S. Szczepański, <i>Djordje S. Kamperelić (1853–1937) – Some Thoughts on the Role of an Individual's Testimony About the Fate of the Serbs in Old Serbia in the 1880s</i>	591
Miloš D. Timotijević, <i>Reports Published by the Newspaper Politika on Crimes Committed Against Serbs in the Kosovo Vilayet in 1912, Prior to the Outbreak of the First Balkan War</i>	613
Dragana J. Janjić, Goran M. Janićijević, <i>The Martyrological Ethos of the Serbian People Based on Examples from the 20th Century from the Viewpoint of Bishop Atanasije Jevtić</i>	631
Rositsa Zhechkova Angelova, <i>The Personality and Struggle of Vlasaki Manov (1891–?) for National Identity</i>	653

Dragoljub G. Mandić, <i>Intellectual in the Fight For Civil and National Rights. Case Study of Personality of Academic Dimitrije Bogdanović</i>	669
Slobodan Đ. Prodić, Vanja S. Prodić, <i>Personality Traits of a Dictator Through a Glimpse on a Work of Arthur Kronfeld</i>	691

PHILOSOPHY, CULTURE, SOCIOLOGY

Ljubiša R. Mitrović, Dunja Z. Veličković, <i>On the Power and Weakness of Modern Science in Determining Multicomplex Human Identity</i> ...	711
Mario N. Kalik, <i>Scheler's Conception of Personality as a Critique of Modern Western Civilization</i>	731
Borivoje V. Baltezarević, <i>Personality and Technology in the Context of Transhumanism: A Multidisciplinary Approach to Contemporary Challenges and Perspectives of Individual Identity</i>	753
Sonja T. Kuzmančev-Stanojević, <i>Identity in a Neoliberal Context: Individual Competition Versus Collective Solidarity</i>	769
Olja M. Arsenijević, Nenad N. Perić, <i>The Personality of a Leader in the Serbian Business World in Kosovo and Metohija from the Nemanjić Dynasty to Modern IT Entrepreneurs</i>	785
Ana Z. Jevtović, Nikola N. Dojčinović, <i>Violence and Political Power in the Age of Synthetic Identities – the “Kosovization” of Serbian Cultural Heritage</i>	803

*Марина Д. МИЈАТОВИЋ**

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

ИДЕНТИТЕТ И НАСИЉЕ: ЛИЧНОСТ ЖЕНЕ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ У САВРЕМЕНОМ ДРУШТВУ**

Апстракт: Питање идентитета жене на Косову и Метохији обухвата сложена правно-друштвену проблематику, у којој се укрштају традиционални нормативни обрасци, важећи правни системи и специфичности постконфликтног правног и институционалног амбијента. Циљ овог рада јесте да се укаже на начин на који се формира, одржава и угрожава личност жене у контексту друштвене хетерономије и институционалне нестабилности. Посебан акценат стављен је на феномен насиља над женама, физичког, психичког и институционалног, и на ограничења са којима се жене сусрећу у остваривању својих основних права, пре свега у области породичног и наследног права. Анализом правног оквира, укључујући домаће и међународне инструменте заштите људских права, указује се на недостатке у примени постојећих закона, као и на препреке које произилазе из дубоко укоревених патријархалних структура. Рад такође разматра утицај хетерономних фактора, политичких, правних и културолошких, на конституисање женског идентитета и положаја у савременом друштву Косова и Метохије. Закључно, истиче се потреба за интегрисаним приступом који укључује правне, социјалне и образовне мере у циљу оснаживања жене као субјекта права, али и као носиоца друштвеног и културног континуитета.

Кључне речи: жена, идентитет, насиље, Косово и Метохија, хетерономија.

УВОД

Питање положаја и идентитета жене у савременом друштву, посебно у постконфликтним и социјално осетљивим подручјима као што је Косово и Метохија, захтева интердисциплинарни приступ који укључује правне,

* Научни сарадник, ORCID 0000-0003-4370-7690, marina.mijatovic@gmail.com

** Рад је написан у оквиру научноистраживачког рада НИО по Уговору склопљеним са Министарством науке, технолошког развоја и иновација РС број 451-03-136/2025-03 од 27. 1. 2025. године.

социолошке, културолошке и политичке аспекте (Мијатовић–Сарафова 2025: 385–386). Жене у овом региону често се налазе у пресеку више облика дискриминације: као припаднице одређене етничке заједнице, као особе у средини са дуготрајном, институционалном нестабилношћу и као субјекти подложни традиционалним родним нормама које ограничавају њихову аутономију и право на избор. Истраживања указују да је насиље над женама у српским заједницама на Косову и Метохији недовољно евидентирано, а институционална заштита често недоступна или неефикасна. Према извештајима невладиних организација, велики број случајева породичног и родно заснованог насиља остаје непријављен, док су механизми подршке жртвама неретко ограничени капацитетима, кадровима или политичким околностима (Rule of Law platform, 2024). Са друге стране, иако домаће и међународно право пружају основ за заштиту женских права, укључујући Конвенцију о елиминацији свих облика дискриминације жена (CEDAW), Истанбулску конвенцију, као и Устав Републике Србије и релевантне законе, примену ових стандарда спутавају структурне препреке и дубоко укоренили патријархални обрасци. Жене на Косову и Метохији се тако често налазе у положају правне и друштвене невидљивости, што доводи до угрожавања њиховог идентитета као пуноправних грађанки и субјеката права. Процес друштвене трансформације, укључујући модернизацију и промене у економским структурама, условио је постепено укључивање жена у јавну и радну сферу. Међутим, на Косову и Метохији, где је друштвени поредак и даље снажно обликован традиционалним патријархалним нормама, жена се често налази у раскораку између формалне еманципације и културолошки условљених ограничења. Родни стереотипи, који се усвајају од најранијих дана у породици, образовању и ширем социјалном окружењу, представљају модел друштвено прихватљивог понашања, а одступање од овог модела изазива осуду или маргинализацију. Такви обрасци не само да репродукују неједнакости, већ и спречавају жене да остваре пуни правни, професионални и лични идентитет. У постконфликтној заједници као што је Косово и Метохија, овај притисак добија додатну димензију, традиција се често посматра као основ националног и културног опстанка, па сваки излазак жене из наметнутих улога бива доживљен као угрожавање колективног идентитета (Мијатовић–Симијановић 2023: 183). У руралним срединама Косова и Метохије непознавање и недовољно усвајање основних права жена представља један од кључних фактора који онемогућава њихову пуну друштвену и правну интеграцију. Правна свест у овим заједницама често је на ниском нивоу, а родна равноправност се не доживљава као друштвени идеал, већ као претња традиционалном поретку. Последице оваквог стања видљиве су у ограниченом приступу образовању, здравственој заштити, наслеђивању, као и у недовољној заступљености жена у јавном и политичком животу. Жене су често економски зависне, правно необавештене и изложене различитим облицима насиља, које остаје непријављено због страха од стигматизације или одсуства поверења у институције. У таквом амбијенту,

и поред формалних гаранција права, стварна могућност жена да их остваре остаје озбиљно ограничена (Мијатовић–Балтезаревић 2022: 138).

Циљ овог рада јесте да се кроз правнополитичку и социолошку анализу сагледа положај жене на Косову и Метохији, при чему се посебна пажња усмерава на феномене родног идентитета, хетерономије и различитих облика насиља. Рад полази од претпоставке да формална равноправност, загарантована домаћим и међународним прописима, не налази пуни одраз у стварном животу жена, нарочито у традиционалним и постконфликтним заједницама. Истраживање настоји да покаже на који начин структурно, институционално и културно насиље утиче на формирање женског идентитета, ограничавајући аутономију и капацитет жене за самоостварање у савременом друштву.

ИСТОРИЈСКИ И КУЛТУРОЛОШКИ КОНТЕКСТ ПОЛОЖАЈА ЖЕНЕ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Положај жена на Косову и Метохији кроз историју је био условљен комплексним сплетом културолошких, верских, правних и политичких чинилаца. Традиционално патријархално друштво, доминантно у албанској и српској заједници, постављало је жену у подређену друштвену и породичну позицију, у којој је њена улога била превасходно репродуктивна и домаћинска. У таквом систему вредности, мушка фигура представља носиоца породичне и друштвене моћи, док је женски субјект посматран кроз призму части породице, покорности и моралне чистоте. Иако жена у традиционалном друштвеном поретку није уживала висок друштвени статус, њој су припадале бројне и одговорне улоге, од домаћих послова до васпитања деце. Управо кроз мајчинство и морално обликовање потомства, жена је стицала одређено поштовање унутар породичне заједнице, нарочито од стране млађих генерација. Ипак, њена подређеност мушкарцу била је системски укорееена, и у породичним односима и у ширем друштвеном контексту. У доба када је друштво било хијерархијски уређено, са старешином породице, црквеним ауторитетима и световним властима на врху, жена је била не само правно, већ и културно и емоционално потиснута у други план. Патријархална породична задруга, иако репресивна у неким аспектима, пружала је одређени ниво социјалне сигурности. Као затворен и функционалан систем, породица је деловала као штит од нестабилности и несигурности спољашњег света. Унутар породице, жене су биле лишене најтежих физичких послова, који су били резервисани за одрасле мушкарце, чиме се унутар заједнице неговао одређени облик функционалне расподеле улога. Међутим, ова привидна сигурност имала је цену, подразумевала је зависност од мушкарца као носиоца моћи у породици. Управо та зависност учвршћивала је систем подређености, чиме је жена била онемогућена да самостално делује ван породичног оквира. Отуда се њен друштвени

идентитет формирао кроз туђу снагу, а не кроз сопствену аутономију, што ће представљати кључну препреку у процесима касније еманципације и равноправног учешћа у јавном животу (Реџић 2011: 520–521).

У албанској заједници, породица представља фундаменталну друштвену ћелију, при чему традиционални породични обрасци имају суштински значај у очувању друштвене стабилности и колективног идентитета. У том контексту, систем обичајног права познат као *Канон Леке Дукађинија* дуго је регулисао односе унутар породице, укључујући и положај жене. Овај правни корпус афирмисао је патријархалну структуру у којој је мушкарац носилац ауторитета, док је жена, иако носилац кључне улоге унутар домаћинства, правно и друштвено имала подређен положај. Такав нормативни оквир допринео је континуитету традиционалних родних улога, при чему је женска субјективност углавном била условљена дужностима према породици и заједници, а не индивидуалним правима и слободама. Овај канон, иако више нема формалну правну снагу, утицао је на структуру породичних односа, наслеђивање, положај удовица и забрану женског гласа у јавним стварима (Мијатовић 2024: 242). У контексту српских, историјских заједница, правни положај жене форматиран је и под снажним утицајем византијског правног наслеђа, канонског права и обичајноправних регулатива. Ови извори права афирмисали су примат мушкараца у породичној и друштвеној хијерархији, али су истовремено, нарочито под утицајем хришћанске етике, садржали елементе правне и моралне заштите жене у оквиру брака и материнства, што је унутар традиционалног поретка представљало значајан, иако ограничен, вид правне сигурности. У оквиру хришћанске традиције, жена се препознаје као морално и разумско биће, достојно пуне људске слободе и поштовања. Такав приступ представља прекретницу у односу на претходне патријархалне и обичајне норме, јер хришћанска етика не само да признаје духовну једнакост мушкараца и жене, већ поставља и основе за афирмацију жене у породичном и друштвеном животу. Истовремено, утицај Цркве у традиционалним српским заједницама, укључујући простор Косова и Метохије, одиграо је двојаку улогу: с једне стране, конзервирао је одређене родне улоге, али је с друге стране допринео заштити жене као мајке, сурпуге и чувара породичног морала, кроз промовисање вредности љубави, достојанства и жртве. Овај етичко-правни оквир омогућио је да се упркос ограничењима, створи простор за делимичну еманципацију жене унутар друштва у којем су доминирале традиционалне вредности (Симић 2014: 106). У срединама које су политички нестабилне и етнички подељене, жене су се нашле у позицији „двоструке маргинализације“, као чланице заједница које се боре за политичку афирмацију и као јединке чији се глас ретко чује у институцијама. У многим случајевима, посебно током и након оружаних сукоба, жене су биле жртве родно заснованог насиља, расељавања и губитка елементарне правне сигурности. Упркос томе, управо су жене, нарочито кроз рад појединих невладиних организација и иницијатива на локалном нивоу, често носиоци процеса помирења и очувања друштвеног ткива.

Културолошки гледано, савремена жена на Косову и Метохији често се налази „између светова“, између наслеђа традиције, притисака патријархалних модела и стремљења ка самосталности и правној једнакости. Та тензија између индивидуалног идентитета и колективних очекивања посебно долази до изражаја у сферама као што су избор образовања, брачног партнера, наслеђивања, запослења и политичког деловања. Иако је жена током историје, разуме се, поседовала једнаке интелектуалне капацитете као и мушкарац, њено активно учешће у јавном животу било је дуго ометано патријархалним нормама и друштвеним очекивањима. Вековима је њена улога била сведена на дом и породицу, а сваки покушај изласка из тих оквира наилазио је на отпор и друштвену осуду. Ипак, постепеним друштвеним и правним трансформацијама, кроз борбу за основна људска права и родну равноправност, жена је изборила могућност да активно учествује у политичком, економском и културном животу. У савременом добу, нарочито у двадесет првом веку, забележен је значајан напредак у погледу њене аутономије и заштите пред законом. Данас, жена ужива права загарантована уставом и међународним конвенцијама – право гласа, право на образовање, право на рад и имовину, право на заштиту од дискриминације и насиља, као и неприкосновено право на живот и достојанство. Иако је напредак значајан, пут до стварне и пуне равноправности био је дуг и испуњен отпорима (Рачић 2023: 119). Положај жене на Косову и Метохији, у том смислу, представља специфични пример у коме се сучељавају достигнућа модерног права и отпор традиционалних, друштвених структура.

ОБЛИЦИ НАСИЉА НАД ЖЕНАМА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Насиље над женама на Косову и Метохији представља сложен и дубоко укорењен проблем који се испољава у различитим формама, физичкој, психолошкој, економској, сексуалној, институционалној и структурној. Упркос постојању релевантних законских решења која гарантују једнаку заштиту свим грађанима, у пракси се жене, посебно у руралним и етнички хетерогеним срединама, суочавају са бројним препрекама у остваривању својих права и у добијању адекватне заштите од насиља. Насиље представља негативан друштвени феномен присутан у свим културама и историјским периодима. У суштини, оно обухвата разноврсне облике понашања усмерених ка успостављању или одржавању контроле над другим лицем, најчешће путем физичке силе, психолошког притиска, претњи или различитих облика манипулације (Рељић 2013: 138).

Физичко насиље, као најпрепознатљивији облик кршења основних људских права, остаје и даље најчешћи облик родно заснованог насиља. Физичко насиље подразумева намерно извршене радње које доводе до телесног оштећења другог лица, без обзира на контекст у којем се оне

дешавају. Овај облик насиља обухвата, али се не ограничава на: гурање, одгуривање, повлачење за косу, ударце отвореном или затвореном шаком, шутирање, уједање, дављење, наношење рана оштрим предметима, тешка пребијања, телесно мучење и, у најдрастичнијим случајевима, лишавање живота. Последице физичког насиља могу се кретати од лакших телесних повреда (попут огреботина, модрица и подлива) до тешких и трајних оштећења тела, укључујући инвалидитет и смртни исход. Велики број случајева насиља се не пријављује због страха од осуде, срамоте или недостатка поверења у институције (Рачић 2022: 260). Психичко или емоционално насиље представља вид насиља који, иако често мање видљив од физичког, оставља дуготрајне и дубоке последице по психичко здравље жртве. Оно се може манифестовати кроз различите облике понашања који имају за циљ понижавање, контролу или застрашивања. Типични облици укључују систематско застрашивање, омаловажавање, континуирано критиковање, потцењивање, вербалне увреде, манипулацију, злоупотребу поверења, као и наметање осећаја кривице жртви. Често се жртви ускраћује емоционална подршка, оспорава њена вредност, а њени поступци или осећања се непрестано минимизују. Посебно тежак облик психичког насиља представља стално праћење, ухођење и прогањање жртве, што може укључивати појављивање на местима где се она креће или борави, учестале и нежељене телефонске позиве, поруке, електронску комуникацију, као и уништавање личне имовине. Овакво понашање не само да нарушава приватност и достојанство жртве, већ ствара трајно осећање угрожености и страха (Андрић–Милашиновић 2018: 863). Посебно забрињавају појаве принудних и малолетничких бракова у појединим заједницама, што представља грубо кршење Конвенције о правима детета, као и бројних домаћих и међународних прописа који се односе на заштиту од трговине људима и насиља у породици.

Економско насиље, које се манифестује кроз контролу финансија, ускраћивање приступа имовини и спречавање жена да раде, посебно је изражено у заједницама где жена нема формалну контролу над средствима за живот, а питања наслеђивања су и даље у великој мери регулисана обичајем, а не законом.

Сексуално насиље представља један од најтежих облика повреде физичког и психичког интегритета особе, које се, разуме се, врши без пристанка жртве и супротно њеној вољи. Оно обухвата широк спектар поступака, од принудног или наметнутог сексуалног чина, додиривања интимних делова тела, па све до вербалних напада сексуалне природе, у виду неприкладних коментара и других облика понижавајућег поступања. Сексуално злостављање не мора увек укључивати физички контакт, оно се често испољава кроз психичку манипулацију, претње, уцене или емоционални притисак, који доводе жртву у позицију беспомоћности. Овакво насиље је, нажалост, често део ширег обрасца контролишућег и насилничког понашања, нарочито у оквиру интимних партнерских односа, где сексуални однос постаје чин доминације и подређивања жене. Тиме се право на телесну аутономију

и слободу избора у потпуности потири, а жртва се доводи у положај објекта, лишеног достојанства и права на лични интегритет. Сексуално злостављање има далекосежне последице не само по телесно и репродуктивно здравље, већ и по емоционално стање жртве, остављајући дуготрајне психолошке трауме (Maloku 2015: 37).

Институционално насиље подразумева облик структурне дискриминације и занемаривања, које се спроводи од стране запослених у државним или јавним установама, било да се ради о здравственим, социјалним, образовним или правосудним институцијама. Оно се не манифестује искључиво у виду директног физичког или вербалног злостављања, већ и кроз поступања која одражавају системско непоштовање људског достојанства, занемаривање основних потреба, одсуство емпатије и професионалне одговорности, као и одуговлачење, бирократску инертност и непредузимање мера у заштити жртве. Овакав облик насиља нарочито је изражен у ситуацијама када жртве породичног или родно заснованог насиља траже заштиту, али наилазе на неделотворне институционалне механизме, нестручну или неосетљиву реакцију надлежних, па чак и отворено неповерење и окривљавање. Поновна виктимизација се јавља у моменту када систем, уместо да пружи подршку, додатно отежава положај жртве и тиме индиректно штити насилника (Чувам те). У правном смислу, институционално насиље се не своди увек на појединачну кривичну одговорност, али може представљати елемент кршења службене дужности, професионалне етике и начела законитости. Са становишта заштите људских права, свака институција има обавезу да делује у складу са принципима правичности, доступности и ефикасности, а њено неделовање у контексту спречавања насиља може представљати озбиљан пропуст који захтева одговорност.

Структурно насиље се рефлектује у неповољном положају жена у сфери образовања, запошљавања, здравствене заштите и политичког учешћа. Иако формално-правна равноправност постоји, стварне друштвене околности често онемогућавају женама да уживају једнаке могућности као мушкарци. Структурно насиље се испољава у различитим облицима и сферама друштвеног живота, али фокус овог рада није свеобухватна анализа свих његових манифестација, већ указивање на кључне системске баријере које проистичу из начина на који институције функционишу, специфичности политичке културе, дубоко укорених патријархалних образаца и постојећих економских неједнакости. Управо овакви фактори доприносе не само умножавању насиља у друштву, већ често доводе до његовог прикривеног оправдавања или чак нормализације. Структурно насиље, као облик институционалне и друштвене неправде, захтева пажљиву анализу како би се идентификовали механизми његовог настанка и начини правне и социјалне интервенције (ИДН 2025).

Због свега наведеног, неопходно је не само доследно спровођење законских одредби, већ и креирање интегрисаних јавних политика које ће омогућити ефикаснију превенцију, заштиту и реинтеграцију у друштво

жртва насиља. Стручна јавност има дужност да усмери пажњу на препознавање и анализу ових облика насиља, истражујући њихове узроке и идентификујући јасне индикаторе који омогућавају рано уочавање ризика. Оваквим приступом стварају се предуслови за ефикаснију интервенцију надлежних институција, превенцију даљег насиља и заштиту жртава од тежих последица. Истовремено, системско деловање унапређује институционални одговор и јача поверење грађана у механизме правне и социјалне заштите (Андрић–Милашиновић 2020: 520). Посебна пажња мора бити посвећена мултиетничком контексту Косова и Метохије, у коме правна заштита мора бити једнако доступна свим женама, без обзира на њихову националну, верску или социјалну припадност.

Истраживања која комбинују анкетне податке и дубинске квалитативне анализе указују на неколико кључних изазова у вези са насиљем над женама на простору Косова и Метохије. Пре свега, дубоко укорењене друштвене норме и патријархални обрасци понашања доприносе одржавању родне неједнакости, али и стварању климе у којој се жене суочавају са стигмом, уколико одлуче да пријаве насиље или потраже помоћ. Овакви друштвени механизми тишине и осуде озбиљно умањују видљивост проблема и отежавају институционалну интервенцију. Поред тога, иако правни оквири формално постоје, њихова примена у пракси остаје недовољна. Ниски нивои поверења у институције, као и перцепција да систем заштите није ефикасан ни довољно сензибилисан за потребе жртава, додатно доприносе томе да многе жене остану без одговарајуће подршке. Посебан изазов представља ограниченост капацитета постојећих услуга, сигурних кућа, саветовалишта и других облика помоћи. Услуге које се пружају често нису прилагођене специфичним потребама осетљивих група жена, као што су оне са инвалидитетом, жене из руралних подручја или повратнице. На крају, посебну пажњу заслужује положај жена које су током оружаних сукоба доживеле различите облике насиља. Њихова траума је дуготрајна, а систем подршке и даље недовољно развијен да би адекватно одговорио на комплексност њихових потреба. У том контексту, неопходно је оснажити механизме правне и психосоцијалне помоћи, уз паралелно деловање на нивоу друштвених вредности и институционалне одговорности (OEBS).

ПРАВНИ ОКВИРИ ЗА ЗАШТИТУ ЖЕНА – ДОМАЋИ И МЕЂУНАРОДНИ АСПЕКТИ

Заштита жена од насиља представља кључну одредницу у систему људских права и основ за успостављање стварне родне равноправности. Савремени правни системи, како на националном тако и на међународном плану, предвиђају низ норми и механизма који имају за циљ да спрече насиље, обезбеде казнену политику према починиоцима, као и да женама

жртвама обезбеде правовремену, адекватну и свеобухватну заштиту. Основни принципи на којима почива ова заштита су достојанство личности, недискриминација, право на живот и физички и психички интегритет.

Устав Републике Србије као највиши правни акт гарантује једнакост свих грађана и забрањује сваки облик дискриминације, укључујући и родну. Обим и стварна делотворност заштите људских права загарантованих Уставом, а нарочито оних слобода и права која се односе на квалитет живота, као и на области друштвеног живота у којима су жене често изложене дискриминацији, попут запошљавања, радних односа и накнада за рад, у значајној мери условљени су начином на који Устав формулише основне вредности и начела на којима се заснива уставни поредак и устројство државе као демократске заједнице. Циљ политике једнаких могућности јесте стварање друштвеног оквира у којем ће се обезбедити стварна, а не само формална равноправност између жена и мушкараца. У том смислу, држава има активну улогу у креирању услова који омогућавају реализацију те равноправности, при чему се као један од кључних инструмената користе такозване посебне мере. Те мере представљају конкретна средства кроз која се спроводи политика једнаких могућности. Управо зато, од суштинске је важности да Устав, већ у својим основним начелима, не само што јасно прокламује начело равноправности полова, већ и обавезује државу да доследно спроводи политику једнаких могућности и примењује посебне мере као механизам њене практичне реализације. Уставна норма која се односи на права у овом контексту често има карактер опште, односно бланкетне норме, што значи да сама по себи није довољна за њихову непосредну примену у пракси. Да би ова права постала делотворна и примењива, неопходно је да законски прописи ближе уреде њихов садржај, обим и начин остваривања. У таквом уређењу правног система, стварна суштина и квалитет ових права у великој мери зависе од законодавне воље, јер је закон, за разлику од устава, подложнији чешћим и лакшим изменама. Због тога права која се дефинишу искључиво законом имају мању правну стабилност и слабију институционалну заштиту у односу на она која су прецизно уређена самим уставом (Пајванчић 2008: 12,14,17).

Закон о сиречавању насиља у породици из 2016. године, представља важан корак у институционалном одговору на проблем насиља, уводећи мере хитне заштите, обавезну координацију институција и посебно обучене координаторе у тужилаштвима и полицијским управама. У савременом друштвеном и медијском контексту, чини се да је проблематика породичног насиља постала све присутнија тема јавних расправа и друштвених анализа. Поставља се, међутим, питање да ли је реч о реалном порасту насиља у породици или, пак, о последици појачане медијске пажње, која понекад тенденциозно или сензационалистички извештава о појавама насиља. Без обзира на то, неспорно је да се породично насиље заиста дешава, и да га у значајној већини случајева трпе жене. Велики број жртава, међутим, не одлучује да насиље пријави, било због страха, економске зависности,

друштвеног стигматизовања, или недостатка поверења у институције. У том контексту, медији играју амбивалентну улогу. Са једне стране, могу бити важан фактор подизања свести, охрабривања жена да проговоре и затраже помоћ, али са друге стране, начин на који медији приступају овој теми неретко је проблематичан, фокусиран на сензационализам, без детаљног разумевања структуре и динамике насиља. Такво извештавање може довести до искривљене слике стварности, али и до утиска да се насиље у породици догађа искључиво у одређеним друштвеним слојевима или заједницама, што додатно компликује друштвену перцепцију и реакцију. Из тог разлога, неопходно је поново преиспитати тврдње о неадекватности постојећег правног оквира. Да ли је заиста нормативни систем недовољан, или се проблеми, пре свега, јављају у његовој примени? Правна регулатива, попут поменутог Закона о спречавању насиља у породици, садржи значајан број инструмената за заштиту жртава, али њихова делотворност зависи од институционалне координације, едукације надлежних, правовремене реакције и континуиране подршке жртвама (Ристивојевић–Самарџић 2017: 1443–1444). У таквом амбијенту, медији би могли да одиграју кључну улогу у промоцији културе нулте толеранције на насиље, уместо што се, неретко, задржавају на површној или сензационалистичкој презентацији случајева. Истовремено, јавни дискурс о насиљу у породици мора се темељити на реалним подацима, дубинској анализи узрока и последица, као и на промоцији механизма заштите који заиста могу охрабрити жртве да проговоре и да, уз подршку система, изађу из круга насиља. Једна од кључних институционалних новина уведених Законом о спречавању насиља у породици јесте уређење хитних мера заштите, чији је циљ обезбеђивање брзе и привремене интервенције у ситуацијама када постоји ризик од насиља или његове ескалације. Ове мере омогућавају надлежним органима да, на основу процене ризика, реагују у кратком року и на тај начин превентивно делују у заштити жртава. Хитне мере се изричу уколико је извршен акт насиља и ако је проценом утврђено постојање непосредне опасности од његовог понављања. Закон предвиђа два основна облика хитних мера: привремено удаљавање учиниоца из заједничког стамбеног простора и привремену забрану контактирања и приближавања жртви. Иако су по природи привремене, ове мере представљају значајан инструмент у заштити физичког и психичког интегритета жртве, као и у спречавању даљег нарушавања породичних односа. Њихова делотворност огледа се у брзини поступања, предвиђеног трајања 48 сати, а могу се продужити на основу одлуке суда, за додатних 30 дана (Марковић–Будиша 2024: 518).

Казнени оквир у домаћем кривичном праву такође препознаје више облика родно заснованог насиља. Кривични законик Републике Србије инкриминише насиље у породици, чиме се настоји санкционисати широк спектар понашања која представљају угрожавање телесног, психичког или сексуалног интегритета жена. Уведене су и олакшавајуће и отежавајуће околности које утичу на казнену политику, укључујући чињеницу да је дело

почињено према члану породице или у контексту интимног партнерства. Основни облик кривичног дела насиља у породици обухвата поступање којим се нарушава физички или психички интегритет, као и опште благостање члана породице. То укључује акте физичког насиља, претње озбиљним нападом, као и понашање које се оцењује као дрско или безобзирно, а које може довести до озбиљне узнемирености или страха код жртве. Овакво понашање може се манифестовати у виду психичког злостављања, контроле кретања и комуникације, ограничавања контакта са другим члановима породице, као и ускраћивања економске сигурности или других облика социјалне подршке. Поред основног облика, кривичноправна регулатива предвиђа и квалификоване облике овог дела у зависности од тежине последица или начина извршења. Тежи облици обухватају, на пример, примену средстава која су погодна да изазову тешке телесне повреде или озбиљно нарушавање здравља, поступање према посебно осетљивим категоријама као што су малолетна лица, као и случајеве у којима је последица насиља смрт члана породице. Ови облици третирају се са посебном строгошћу у кривичноправном систему. Уколико лице против кога је донета одлука суда о мерама заштите не поступа у складу са том одлуком, такво понашање такође представља кривично дело. На тај начин се успоставља институционална повезаност између породичноправне и кривичноправне заштите, што доприноси ефикаснијој примени мера превенције и интервенције. Комбинација мера из различитих правних области указује на сложеност проблема и неопходност мултисекторског приступа у борби против породичног насиља (Њагуловић 2012: 598–599).

Поред унутрашњег законодавства, Република Србија је страна уговорница значајних међународних инструмената који регулишу ову област. Посебно се истиче Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици, познатија као Истанбулска конвенција, коју је Србија ратификовала 2013. године. Ова конвенција обавезује државе чланице да предузму све неопходне мере за спречавање насиља, заштиту жртава и кривично гоњење починилаца. Основна намера оваквих правних инструмената јесте успостављање потпуне нетолеранције према свим облицима насиља, посебно према женама и девојчицама. Такав приступ представља важан корак ка јачању правне сигурности у европском простору и доприноси унапређењу свеобухватне заштите људских права. Према одредбама релевантних међународних докумената, насиље према женама није само индивидуални или породични проблем, већ се препознаје као системски облик неједнакости и повреда основних људских права, што захтева од држава чланица да предузму одлучне мере у спречавању, заштити и санкционисању оваквих појава. Конвенција о елиминацији свих облика дискриминације жена (*CEDAW*), усвојена под окриљем Уједињених нација, представља кључни међународноправни инструмент који утврђује обавезу држава да обезбеде пуно остваривање права жена и спречавање свих облика родне неједнакости. Ова конвенција не само да формулише стандарде

за правну заштиту жена од дискриминације, већ и дефинише дискриминацију као сваку разлику, искључење или ограничење засновано на полу, које у било којој области, политичкој, економској, друштвеној, културној или грађанској, онемогућава женама пуно и равноправно уживање људских права и основних слобода. Такав приступ указује на потребу да се родна равноправност не посматра искључиво кроз формално-правну призму, већ и кроз стварне друштвене односе и праксе, које често производе и одржавају различите облике дискриминације, без обзира на брачни статус жена (Гасми–Прља 2024: 87–89). Конвенција о елиминацији свих облика дискриминације жена представља не само темељни међународноправни инструмент за заштиту права жена, већ и обавезујући оквир за државе потписнице да предузму конкретне мере у циљу обезбеђивања пуне равноправности у уживању тих права. Њен значај лежи у чињеници да указује на системске препреке које спречавају жене да у пуној мери остварују своја грађанска, политичка, социјална и економска права, посебно у контекстима у којима културне норме, традиција и укорениени стереотипи ограничавају њихово деловање у јавном и приватном животу. Овом Конвенцијом државе потписнице су преузеле обавезу да укину све облике правне и фактичке дискриминације према женама, укључујући елиминацију обичаја, пракси и стереотипа који се темеље на идеји подређености жена или наметању традиционалних родних улога. На тај начин *CEDAW* представља цивилизацијски искорак у правцу разумевања да културна оправдања не могу бити основ за ограничење основних људских права жена (Гасми–Прља 2024: 46).

Домаћи и међународни правни инструменти представљају нормативни оквир за превенцију и сузбијање насиља над женама, али њихова делотворност зависи од степена имплементације у конкретној правној и институционалној пракси. Ефикасна заштита жена од насиља захтева не само постојање одговарајућих законских решења, већ и функционалне механизме примене, адекватне институционалне капацитете, јасно дефинисану и усаглашену међусекторску сарадњу, као и континуирану едукацију свих релевантних професионалаца, укључујући полицију, тужилаштво, судство, здравствене и социјалне службе (Мијатовић 2024: 154). Правна заштита жртава насиља не може се сматрати стварно делотворном уколико се правне норме не спроводе доследно и у складу са начелима родне равноправности и људских права.

ХЕТЕРОНОМИЈА КАО ПРЕПРЕКА ЖЕНСКОЈ АУТОНОМИЈИ И ИДЕНТИТЕТУ

Једна од кључних препрека у остваривању пуне родне равноправности, а самим тим и у спречавању насиља над женама, јесте постојање хетерономних друштвених образаца који ограничавају женску аутономију и формирање индивидуалног идентитета. Хетерономија се у овом контексту

односи на положај појединке унутар система у којем су норме, правила понашања и вредносни судови наметнути извана, од стране културе, традиције, породице, верских заједница или институција, а не произилазе из сопствене слободне воље или личне одлуке појединке. Женама се, на тај начин, често ускраћује могућност самосталног деловања, доношења одлука и обликовања сопственог живота у складу са личним афинитетима, способностима и жељама. У патријархалним друштвима, попут многих на простору Балкана, хетерономни модели се репродукују кроз генерације, уграђујући у женску свест норме које фаворизују подређеност, послушност и самопожртвовање. Жена се често посматра пре свега у улогама мајке, супруге и чуварке породичних вредности, док се њен глас у јавном, политичком и правном простору потискује или маргинализује (Селхановић 2021: 26). Овакви модели утичу на смањену видљивост жена у сфери доношења одлука, економску зависност, као и на веома раширену појаву толерисања или скривања насиља, што се посебно односи на случајеве породичног и партнерског насиља. Иако су обавезе унутар домаћинства и подела породичних послова теме од трајног друштвеног значаја, у последњој деценији приметно је да се интересовање академских кругова и јавности све више преусмерава са критичког испитивања тих питања ка практичним стратегијама „усаглашавања“ породичних и професионалних обавеза. Та промена приступа, уместо да доведе до преиспитивања основа на којима почива организација приватног живота, резултира прихватањем већ постојећих модела у којима жена остаје главни носилац обавеза у домаћинству. Формулације које промовишу већу флексибилност у радним обавезама жена, заправо не разграђују основе на којима почива асиметрична структура породичних улога, већ само омогућавају њено одржавање. Жена тако остаје у позицији „двоструке присутности“, очекује се да испуњава улоге у оба простора, породичном и професионалном, без стварне слободе да самостално обликује свој животни пут. У том смислу, њена аутономија остаје ограничена, не правним прописима, већ механизмима друштвене норме, навике, културних образаца и очекивања окружења. Оваква ситуација представља облик хетерономије, стања у којем се животни избори не доносе из личне слободе и унутрашње мотивисаности, већ као одговор на спољна очекивања и условљености. Управо је то кључна препрека развоју индивидуалног женског идентитета, немогућност да се изван већ наметнутих улога и образаца осмисли и оствари сопствени субјективитет (Фикет 2018: 33). Улога жене у приватној сфери традиционално се дефинише као централна и суштинска, што отежава њено самоостварење изван граница породичних обавеза и друштвених очекивања. Такви обрасци, укорени у процесу социјализације, условљавају да сваки покушај изградње аутономног животног пута буде праћен не само друштвеном осудом, већ и унутрашњим конфликом између наметнутих улога и личних стремљења. Хетерономија, у овом контексту, делује кроз скривене механизме друштвене контроле, норме и обрасце понашања који нису увек експлицитно прописани,

али се подразумевају као пожељни и обавезујући. Управо због своје дискретности, овакви механизми постају видљиви тек онда када произведу конкретне негативне последице у животима жена, ограничене могућности за самореализацију, мањи степен учешћа у јавном и политичком животу, или онемогућеност преузимања одговорнијих и утицајнијих улога у друштву. Уколико томе додамо недостатак системске подршке женама у срединама које су географски, културно или економски маргинализоване, друштвени притисци бивају удвостручени. У таквим околностима, жене често остају ускраћене за ресурсе који су неопходни за критичко сагледавање сопственог положаја и изградњу независног идентитета. Чак и у друштвима која формално промовишу равноправност, постојећи дискурси и институционалне праксе често репродукују традиционалне моделе женског понашања. Тако се женски идентитет обликује у простору сталне напетости између унутрашњих капацитета и спољашњих ограничења, као процес борбе за субјективитет у условима перзистентне хетерономије (Шулеић 2013: 154–156). Савремени правни системи, уколико желе да буду заиста ефикасни у заштити жена од насиља и дискриминације, морају препознати да хетерономија представља не само културни, већ и правни изазов. Она нарушава начело формалне и суштинске равноправности, подрива слободу избора за остваривање аутономног, слободног и једнаког положаја сваке жене у друштву и угрожава право на достојанствен живот.

ЗАКЉУЧАК

Упркос значајним нормативним и институционалним корацима који су предузети у циљу унапређења положаја жена и заштите од насиља, жене у савременом друштву се и даље налазе у положају ограничене слободе, како у јавном, тако и у приватном простору. Правни оквири, и домаћи и међународни, постављају основе за деловање у правцу заштите жена од свих облика насиља и дискриминације. Ипак, њихова ефикасност зависи од више фактора, од доследне примене постојећих прописа, капацитета надлежних институција, преко интерсекторске сарадње, до континуиране едукације актера у систему и оснаживања самих жена. Без доследне имплементације и друштвене подршке, чак и најпрецизнији правни механизми остају недовољни у пракси. Истовремено, дубинска анализа показује да хетерономија представља један од најснажнијих облика препреке женској аутономији. Жене су, кроз историјски контекст, али и кроз савремене образце друштвеног понашања, често изложене утицајима који надређују туђа очекивања над њиховом слободом избора. Посебно је изражена доминација наметнутих норми у приватној сфери, где се очекује очување традиционалних улога, мајке, супруге, домаћице, при чему се занемарује индивидуални развој, личне амбиције и капацитети. Те улоге, често невидљиве у јавном дискурсу, остају оптерећујући оквир у коме се женски идентитет обликује

без стварне слободе избора. Савремене жене, упркос већој доступности образовања и запослења, често балансирају између професионалних обавеза и непромењених очекивања у приватној сфери. Оваква ситуација доводи до замаскиране неједнакости, у којој је наизгледна еманципација праћена додатним теретом и исцрпљујућим компромисима. Жена у тим оквирима не добија слободу, већ нове задатке, при чему се њен идентитет гради у условима ограничене самосталности.

Када женама није омогућено да стекну критичко мишљење, приступају релевантним информацијама и активно учествују у друштвеном животу, оне остају у позицији у којој доминантни модели понашања обликују њихове изборе. Поред тога, културни обрасци, укоренењени стереотипи и друштвене санкције у случајевима одступања од „норме“, доводе до пасивности и одсуства личног капацитета за отпор. То је нарочито изражено у срединама удаљеним од урбаних центара, у којима је приступ ресурсима и подршци додатно ограничен.

Из свега наведеног произилази да борба за женску аутономију и заштиту од различитих облика насиља и дискриминаторних пракси не може бити сведена искључиво на формално-правне инструменте. Она мора бити усмерена на суштинску промену друштвене свести, деконструкцију хетеронормних образаца и стварање простора у којем жена има могућност да развија свој идентитет ван унапред задатих улога. У том процесу, кључну улогу имају образовне и културне институције, медији, као и доследна јавна политика која препознаје сложеност проблема и деловање на више нивоа истовремено. Само друштво које уважава различитости и подстиче слободу избора може створити услове за истинску еманципацију жене као субјекта. У том циљу, потребно је развити мултисекторски приступ, у коме ће правна заштита бити подржана друштвеном солидарношћу, едукацијом и културним преображајем, како би жена могла да гради свој идентитет у складу са сопственим потребама, вредностима и стремљењима.

ЛИТЕРАТУРА

- Андрић–Милашиновић 2018: Санела Андрић, Срђан Милашиновић. „Насиље над женама у породици“, *Социолошки њрејед*, вол. LII, бр. 3. Београд.
- Андрић–Милашиновић 2020: Санела Андрић, Срђан Милашиновић. „Ментално и физичко здравље жртава партнерског насиља“, *Култура њолиса*, год. XVII бр. 43. Универзитет Привредна академија, Нови Сад.
- Друштво и структурно насиље* 2025: Институт друштвених наука (ИДН), Филозофски факултет Универзитета у Београду, међународна конференција, <https://idn.org.rs/medjunarodna-konferencija-drustvo-i-strukturno-nasilje-2/> Приступљено 30. 4. 2025.
- Гасми–Прља 2024: Гордана Гасми, Драган Прља. „Истанбулска конвенција Савета Европе и Србија – правни аспекти примене конвенције у Србији на пољу сузбијања родно заснованог и сексуалног насиља према женама“, *Страни њравни животи*, год. 68. бр. 1. Институт за упоредно право, Београд.

- Гасми–Прља 2024: Гордана Гасми, Драган Прља. *Насиље над женама у међународном људском праву*, монографија 199, Институт за упоредно право, Београд.
- Институционално насиље. Чувам те – национална платформа за превенцију насиља које укључује децу, <https://cuvamte.gov.rs/sta-je-nasilje/institucionalno-nasilje/> Приступљено 30. 4. 2025.
- Марковић–Будиша 2024: Милош Марковић, Бојан Будиша. „Стратешко-правни оквир за превенцију и сузбијање насиља према женама у Републици Србији“, *XXI међународни научни скуп „Правнички дани – Проф. др Славко Царић“*, *Одговори љавне науке на изазове савременој друшћива*, Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад.
- Мијатовић–Балтезаревић 2022: Марина Мијатовић, Боривоје Балтезаревић. „Жене наследници – културолошки и правни аспекти“, *Knowledge – International Journal*, Вол. 55. 1. Institute of Knowledge Management, Скопље, Македонија.
- Мијатовић–Симијановић 2023: Марина Мијатовић, Јован Симијановић. „Статус жена на Косову и Метохији: историјски и правни оквир“, *Косово и Мејхохија кроз чињенице, љумачења и симболе*: тематски зборник. књ. 3, Политикологија, социологија, право и педагогија, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Лепосавић.
- Мијатовић 2024: Марина Мијатовић. „Етнички обичаји и њихов утицај на правне системе на Косову и Метохији“, тематски зборник научних радова, *Ми и дрући кроз визуру Косова и Мејхохије*, књига 2 – политикологија, право, социологија, комуникологија, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Лепосавић.
- Мијатовић 2024: Марина Мијатовић. „Cyberbullying: насиље у дигиталном свету“, *Башћина* 64. Институт за српску културу Приштина – Лепосавић.
- Мијатовић–Сарафова 2025: Марина Мијатовић, Наташа Сарафова. „Утицај културних традиција на остваривање породичних права на Косову и Метохији“, *Башћина* 65. Институт за српску културу Приштина – Лепосавић.
- Њагуловић 2012: Јелена Њагуловић. „Насиље у породици – три сегмента правне заштите у домаћем законодавству“, *Зашћићта људских и мањинских љрава у Евројском љравном љросћору*, LXII, тематски зборник радова, Правни факултет, Ниш.
- Пајванчић 2008: Маријана Пајванчић. „Право на равноправност полова – демократско питање и уставни принцип“, *Зборник радова Правној факулћетћи у Новом Саду 1–2*, Универзитет у Новом Саду, Правни факултет, Нови Сад.
- Рачић 2022: Анђелка Рачић. „Насиље над женама – нулта толеранција“, *Мејћиренд ревија*, вол. 19. бр. 2. Универзитет Мегатренд, Београд.
- Рачић 2023: Анђелка Рачић. „Положај жене у породици/друштву кроз историју“, *Мејћиренд ревија*, вол. 20. бр. 1. Универзитет Мегатренд, Београд.
- Рељић 2013: Драгољуб Рељић. „Насиље над женама“, *Годишњак Правној факулћетћи*, год. IV, бр. 1. Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву, Источно Сарајево.
- Рећић 2011: Садуша Рећић. „О друштвеном статусу жене у досредњовековној и средњовековној Србији“, *Зборник радова Филозофској факулћетћи у Пришћини*, бр. 41. Универзитет у Пришћини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Филозофски факултет, Косовска Митровица.

- Ристивојевић–Самарџић 2017: Бранислав Ристивојевић, Стефан Самарџић. „Закон о спречавању насиља у породици – критички осврт из угла кривичног права“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 4. Универзитет у Новом Саду, Правни факултет, Нови Сад.
- Селхановић 2021: Илхана Селхановић. *Улога жене у савременој породици и друштву*, магистарски рад, Универзитет у Сарајеву, Факултет политичких наука, одсек за социологију, Сарајево.
- Симић 2014: Жикица Симић. „Православна црква и њен допринос унапређењу друштвеног положаја жене – црквени и секуларни став, *Годишњак за социологију*, Филозофски факултет, Ниш.
- Фикет 2018: Ирена Фикет. „Родна подела рада у домаћинству, лично које и даље није политичко“, *Неко је рекао феминизам? Феминистичка теорија у Србији данас* (књига апстраката), Универзитет у Београду, Институт за филозофију и друштвену теорију, Факултет политичких наука, Београд.
- Шулеић 2013: Маријана Шулеић. *Родне импликације нејисмености: димензија нејисмености и њене жртве*, Темида, Виктимолошко друштво Србије, Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Београд.
- Anketa o dobrobiti i bezbednosti žena na Kosovu*. OEBS <https://www.osce.org/files/f/documents/2/f/439793.pdf> Pristupljeno 30. 4. 2025.
- Maloku 2015: Ahmet Maloku. „Nasilje nad ženama u porodici u regionu Gnjilana“, *Zbornik radova Nova naučna edukativna misao*, br. 3. Nomotehnički centar, Beograd.
- OSCE istraživanje o nasilju nad ženama na Kosovu (2024)*: Rule of Law platform, <https://www.rolplatform.org/osce-istrazivanje-o-nasilju-nad-zenama-na-kosovu/> Pristupljeno 30. 4. 2025.

Marina D. MIJATOVIĆ

IDENTITY AND VIOLENCE: THE PERSONALITY OF WOMEN IN KOSOVO AND METOHİJA IN CONTEMPORARY SOCIETY

Summary

The issue of women's identity in Kosovo and Metohija encompasses a complex legal and social framework where traditional normative patterns intersect with existing legal systems and the specificities of a post-conflict legal and institutional environment. The aim of this paper is to highlight how a woman's identity is formed, maintained, and undermined within a context marked by social heteronomy and institutional instability. Particular emphasis is placed on the phenomenon of violence against women, physical, psychological, and institutional, and on the limitations women face in exercising their fundamental rights, especially in the areas of family and inheritance law. Through an analysis of the legal framework, including both domestic and international human rights protection instruments, this paper points to the deficiencies in the implementation of existing laws and the obstacles rooted in deeply entrenched patriarchal structures.

It also explores the influence of heteronomous factors, political, legal, and cultural, on the constitution of women's identity and their status in the contemporary society of Kosovo and Metohija.

In conclusion, the paper underlines the need for an integrated approach that includes legal, social, and educational measures aimed at empowering women not only as subjects of rights but also as bearers of social and cultural continuity.

Keywords: woman, identity, violence, Kosovo and Metohija, heteronomy.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

323.1(=163.41)(497.115)(0.82)

323.1:930.85(497.115)(082)

94(497.115)(082)

316.422(497.115)(082)

ЛИЧНОСТ у савременом свету : идентитет,
хетерономија и насиље : случај Косово и Метохија :
тематски зборник научних радова / [уредили и
приредили Ивана Раловић, Соња Шљивић]. - Приштина
[тј.] Лепосавић : Институт за српску културу ; Београд :
Академија за националну безбедност, ; Симферопол,
Руска Федерација : КФУ В. И. Вернадски, 2025
(Краљево : Graficolor). - 818 стр. : илустр. ; 24 cm

Тираж 150. - Стр. 15-18: Уводна реч / Марија
Јефтимијевић Михајловић. - Напомене и библиографске
референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад.
- Summaries.

ISBN 978-86-82736-15-8

а) Српско питање -- Косово и Метохија -- Зборници
б) Национални идентитет -- Културни аспект -- Косово и
Метохија в) Косово и Метохија -- Историја -- Зборници

COBISS.SR-ID 171850249